

ШЫН

СОВЕТ ЗВИЛЕЛИНИН КОММУНИСТИН ПАРТИЯЗЫНЫН ТЫВА ОБЛАСТЬ БОЛГАШ
НЫЗЫЛ ХОРАЯ КОМИТЕТИНИН, АЖЫЛЧЫ ЧОННАР ДЕПУТАТТАРЫНЫН
ОБЛАСТЬ БОЛГАШ НИЗЫЛ ХОРАЯ СОВЕТТЕРИНИН ОРГАНЫ

1958
АПРЕЛЬ
30
СРЕДА
№ 86 (4066)

Өртээ 20 коп.

Эр, херээжен колхозчулар, совхозтарны, СТС-тернин болгаш МТС-тернин ажилдакчылары, көдээ ажил-агыйнын тускай эртемниглер! Күш-ажылдын бүдүрүкчүлүүн бедидинер, көдээ ажил-агый продуктуларынын бот-үнезин чингединер!

(СЭКП ТК-ның Май 1-ге Кыйгырылганында)

АГРОТЕХНИКТИГ ЧУРУМУ ШЫҢҒЫЫ САГЫЫР

Областын колхозтарынын болгаш совхозтарынын шөлдеринде чакмы хову ажилдары хүн-бүрү улам калбарып турар. Апрель 25-те меза-биле алырга колхозтар 24 муң ажыг га черини шыгы басыннар илбир-төн болгаш чакмы тарааны 7,5 хуу болган, а совхозтар чакмы-да ганы чашпаан. Эрттен чыдың бол-да үезинде колхозтарнын чакмы тарааны 19,8 хуу, совхозтарнын— 6,6 хуу болган ап көөрге, бо чылын чакмы районнарга чак орайтаза-даа ажилдын темпини чер-ле оожум деп демдегезе чогуур.

1958 чылдын чакмы колхозчу та-раачыналарга болгаш механизатор-лардын улуг күженишкенин нег-иш турар. Чөп дие, бо чылын областын колхозтарына тараа кыл-тураларын бир гектардан 12,4 центнерден, совхозтарга—13 цен-терден куду авес дүжүттү, карто-дельдин болгаш ногааларын гектар бүрүздөн-не колхозтарга 130 центнер, совхозтарга 180 центнер дүжүттү амыр ооруга салдыган.

Бо ооруганы чедип алырга ажил-агый бүрүзүне агротехниктиг негеделерни шыгы сагыры эр-гежөк чууга. Апрель 25-те чедип Бай-Тайга район тарыла планын 36,7 хуу, Чөөн-Хемчик, Сүт-Хөл районнар—30,4 хуу күүседип, өске районнардан элөөн мурун туралар. Ыччалла-даа олар агротехниктиг чурумун чакмышынын чакмы хову ажилын баштайгы хүне-ринде-ле кылганар. Хөрүвүнү чымы 10 градус четкен турда чинге-тарааны чажарын агротех-никтиг чурум негеп турда-ла Чөөн-Хемчик районун колхозтары 1036 га, Сүт-Хөлдүң—232 га, Бай-Тайга-ны—20 га черге чинге-тарааны чашканар. Эрте чакмы тарымыр бода тараалар турда-ла чинге-тара-га далашканын учуру чул? Ол районнардын агрономнору чүңү көрүп турганылар? Олар база-ла бо кажымышынын талаанын тур-чанын чадан чок.

Чакмы колхозтарда чажар шы-варына чедип ажилдаттымаан азы үнүчөл шыныры куду үезин-нерин чакмы турарынын фактыла-ры бар. Сүт-Хөл районун «Алдан-Маалдыр» колхозу 200 га черге үнүчөл шыныры дык куду, солугу ужурул үезини чашкан. Бай-Тайга районун колхозтарынын чак-мып турар үезинеринин шыныры куду. Улуг-Хем районун «Х Улуг хурал» колхозунда 121 тонна кызыл-тас үезин чажар шыны-рына четпес болган. Каз-Хем рай-онун «Совет Тыва» колхозунуң даргазы эш Нурсат үезин солугу-рунга хөңү чогуң илереткен. Чүг-ле СЭКП райому хемчөг алырын айтырымга келирге, эш Нурсат ам орталаган.

Колхозтарнын даргалары, МТС-тер болгаш совхозтар директорлары, бригадирлер, ылагына агрономнар бүгү үезинеринин шыныры база катан хынаар, арыгдалыр болгаш солугу хемчеглерин дүрген амыр ужурул. Оон ыдай үезинерин хораннап чуур, чажарынын мурун-да агаар чымынга чадип чымылар талаан-биле агротехниктиг негедел-ер бис.

Май 1-нин алдары дээш

Май 1-нин алдары дээш алган хүлээ-гелерин чедипшиин күүсеткен дуга-йында ажилчы чоннарынын рапорттары чурттуң бүгү буудунарындан кезип турар.

Металлургиянын бүгү-өвилел чажары-нын эгелекшин Держинскини аттыг за-ва (Украина) май мурундалы хүлээ-гелерин күүсеткен. Апрель 25-тин дүнезин-де ол завод кен болгаш прокат бүдүр-ерин дөрт ай планын күүсеткен. Кен ээлдиркичкелери барык бүгү ээлдиркич-келерин дүрген арга-биле берип турар.

Караганданың демир оорунга май му-рунун хүнеринде тараа, олар чуул, ма-шиналар, тудуг материалдары чүдүр-гөчүс-чүс поедилерин графикан мурунда чорудуп турар. Көдээ ажил-агый чүб-те-рин дактлаарынын дөрт ай планын хуу-саа бетинде күүсеткен.

Тракторларга болгаш автомобилдерге артык кезектерин бүдүрүп турар Орен-

бургутун «Автопачка» заводунун ажи-чынары болгаш албан-хаакчылары Май-нин бирин бүдүрүгелерин улуг тиниле-биле устул турар. Бүдүрүгелерин коллек-тивни 4,5 миллион рубльдин продукцияын дөрт ай планындан ажыр көдээ ажи-лгайга бээр деп хүлээген алган.

Херек кырында 5 миллион рубльдин продукцияын ажилдап кылган.

Сонгу чүктүн далай пароходунун чер-нин суднолар командиы май мурунун чажарына иделкелик киржип турар. «Южный Буг» пароходун экипажы ал-ган хүлээгелерин чедипшиин күүседип турарын капитанын бири дуузалчызы эш Лахманов дыматкан. Финляндияже рейсти чедипшиин доозуп, пландан ажыр 165 тонна чүбүт сөөрткен. ГДР-же улуг рейске эшпаж белеткенип турар.

(СЭТА).

„Май 1-зи“ колхозта

Току районун «Май 1-зи» колхоз ор-ганизааттынгадан бээр чаз-ла 8 чыл ажил турар.

Эрткен сес чыл иштінде колхозтуң иви малшың баш шык элөөн өскөн. Колхоз тургустунарада чуле 380 баш иви-лер турган болза олар ам 1800 баш четкен.

Иви малды өстүрер талаан-биле дү-жүдалыг малчынар колхозта эвөөш өскөн. Чизөө, Ак Даржай, Баран Дамдак олар үр үе иштінде иви малды малдап турар. А. Даржай эрткен чылын 33 иви аял-лары менди доктурган болгаш бо чылын төрүр 35 мындылардан 35 аялларын камгалап амыр деп хүлээген өскөн.

В. И. Ленин аттыг Төп стадионга хөй муң кижилиг митинг

ССРЭ-нин Дээди Советинин Президиу-мунун Даргазы К. Е. Ворошиловтуң бол-гаш өске-даа совет ажилдакчыларың Польша Улус Республикага чораны ийи чурттарын улустарынын акы-дүниа бу-зунун болгаш найыралынын чырыткы-лачык көргүзүп болган. ССРЭ-нин төлө-дөкчелеринин Польшаның ажилчы чон-нары-биле, оң учуртчулар-биле чы-лыг ужуражышыны чаз амырал дээш, бүгү-нийти тайбың дээш деми өлге ССРЭ-нин болгаш ПНР-нуң кайы-кайызын билчип турарынын болгаш ооругталары-нын чакмы эштинин дугайын база да-гын херечилөөн.

К. Е. Ворошиловтуң үдөйкелери-биле кады эеп келгенин дугайы апрель 26-да дүш соода В. И. Ленин аттыг Төп ста-дионга хөй муң кижилиг митинг болган. Найысалдыг индустриалдыг бүдүрү-гелерин ажилчынары, эртемденер, культуранын болгаш уран-чүүлдүн ажи-лаачылары, Совет Армиянын дайынчыла-ры, студентлер Ортунуң кайгачызы улуг залына чымылганар.

Олурушканынын аразына ССРЭ-нин Дээди Советинин депутаттары, ССРЭ-нин министрлери, а ол ышкаш ССРЭ-де дипло-матыг төлө черлеринин баштанлары, совет болгаш даштык журналисттер ба-за турган.

Президиумга эштер А. Б. Аристов, Л. И. Брежнев, К. Е. Ворошилов, Н. Г. Игнатов, А. И. Кириченко, Ф. Р. Козлов, Н. А. Мухомитов, М. А. Сулов, Е. А. Фурцева, Н. М. Шварц, П. Н. Поспе-лов, А. Н. Босыгин, Польшаже аян-чору-

үезинде К. Е. Ворошиловту үеп чоран совет ажилдакчылар, Польша Улус Рес-публиканын ССРЭ-де элчини Талеуш Гедэ көстүп келирге чымылганар дийриттиг адыш чаксаашкыны-биле уткаанар.

Аян-дүниа Польша Улус Республикаже аян-чоруктан чанып келген ССРЭ-нин Дээди Советинин Президиумунун Даргазы К. Е. Ворошиловка болгаш ону үеп чоран эштерге СЭКП-нин Москва хоорай комитетинин Бирги секретары В. И. Усти-нов митингнин киржикчилеринин өмү-нөзүндө, Москванын бүгү ажилчы чон-нарынын өмүнөзүндө ийи байыр чедип, чүве чугаалаан.

Москванын ажилчынарынын өмү-нөзүндө электромашпа заводунуң шифон-щик П. И. Торсунов акы-дүниа Польша-га чоран эштерге чүрептиң ханымдык байыр чедирген.

Индирле—Россия Федерациязынын а-дарыг башкызы К. И. Фомин совет найысалдыг башкыларынын болгаш бүгү интеллигенциянын өмүнөзүндө чүве чугаалаан.

ВЛКСМ-нин Москва хоорай комитетинин секретары А. А. Сокин найысалдыг ком-сомолчуларынын, анык өскөннеринин өмүнөзүндө К. Е. Ворошиловка болгаш ону үеп чоран кижилерге байыр чедип-тен.

ССРЭ-нин Дээди Советинин Президи-умунун Даргазы К. Е. Ворошиловтуң чу-гаазын чымылганар чымы-биле уткаан. Диймиттиг адыш чаксаашкынары оң чугаазын кам-даа удаа үе кйрип турган. (СЭТА).

Карл Маркстың төрүттүнгөн хүнүндө бээр 140 чыл болганынын бүдүзүндө

СЭКП-нин Москва Комитетинин болгаш Москва хоорай Комитетинин политиктиг чырыдышынын бажыныкча партия кон-сулдарынын лекторлары болгаш кон-сулстантылары, политиктиг чырыдыш-кын кабинеттеринин эргелекчилери чымылган. Олар «Карл Маркс эртемниг коммунизмин үндөсүн салыкчызы» деп лекциянын дымнаанар.

Карл Маркстың төрүттүнгөн хүнүндө бээр 140 чыл болганына холбаштып лекциялар политиктиг чырыдышынын бажыныкта ол лекция-биле өгөлөн. Пролетаржы интернационализмин прин-

циптерин тургузар дээш Карл Маркстың демиселдин дугайында, эртемчелин би-ли алырын болгаш коммунизм дээш демиселдин улуг ченээ — Карл Марк-стың философия өөредилин дугайында, Карл Маркстың экономиктиг өөредилин болгаш амыр үезин дугайында лекция-лары майда партия активисте ноочуур. Эртемниг коммунизмин үндөсүн сал-ыкчызынын төрүттүнгөн хүнүндө бээр 140 чыл болганынын дугайында дегел-ген политиктиг чырыдышынын бажыны-кың залдында азыткан. (СЭТА).

1958 чылдын январь-апрельде бүдүрүлгө планын Россия Федерациязынын улус ажил-агыйнын Чөвүлелдеринин үлөтпүрү хуугаа бетинде күүсеткен

РСФСР-ниң Төп статистика эргелелиниң дымнады

Россия Федерациязынын ажилчы чоннары Майны Биринге—делегейин ажил-чы чоннарынын эп-сеткил калтышырыгазынын Хүнүнге төлөнтөг ужуражыр дээш социалетиг чырытын калбаа-биле непертененин түнөүлөү үлөтпүр бү-дүрүлгезин улам ынай көргүдөр бээр демиселе улуг чедипшиин чедип алган.

РСФСР-нин улус ажил-агыйнын Чөвүлелдеринге чакырткан үлөтпүр 1958 чылдын январь-апрельде доктааттыган ниити продукцияын болгаш эң чууга кы-лыгыларын хөй нурууун бүдүреринин болгаш эң чууга кылгыларын хөй нуруу-зун бүдүреринин планын хуугаа бетинде, апрель 28-те күүсеткен болгаш 1957 чылдын январь-апрельде турганынга бодаларга, үлөтпүр продукцияын бүдүрүп үн-дүрерин 100 хуу көүдеткен.

РСФСР-ниң Төп статистика эргелели.

Күш-ажычы чедишкенин

Чөөн-Хемчик районун «Искра» көдээ ажил-агый артелинин тудуучулары эр-ген чылдын тудуг планын бүгү көргүдү-лөр талаан-биле ажыр күүсеткенер. Олар колхозчуларга 20 чуртталга бажынарын тудар тургаш, 32 бажыны 1957 чылда ажылгага кийргенер.

Тудуучулар бо чылдын тудуг планын Октябрь байыралын таварыштыр бүрүн күүседип дээш хайнышышынын ажилдап туралар. Тудууга элөөн каш эвенолар ажилдап турар. Оларнын иштінде Х. Деспидейге удууркан эвено айнаа оона-газын үргүчү 150—200 хуу күүседип турар.

Артелиң тудуучулары бо чылын 15 чуртталга бажынары, бир кызыл булуң болгаш мал кажаалары тудар планындан Май 1-ни таварыштыр 8 бажыны тудуп, 11 бажыны кырылаанар.

Тудууга ниитизи-биле 1700 кубометр ынаш белетсеттинген болгаш оң 860 кубометр тудуг шөлүдө дүжүртүнгөн.

Ленин аттыг колхозта

Чаз-Хөл районун Ленин аттыг колхозу-нун малчынары ниитинин малын чаш төлүн бүрүн камгалап алырыне улуг кичэңгей салып турар.

Колхозчу малчынар 78 бизааларын, 1058 аяллары болгаш хураганнары хорамча чок камгалап алган. Хойжулар Дамба, Артаа, Седил, Бегзи, Бүрбүжеп оларнын коданнарында төрүттүнгөн хура-ганнар четче камгалаттынып алдынган болгаш кадык, шымык дортугү турар.

Чакмы хову ажилына чедип алган чедишкенин дээш СЭКП райкомна-рынын болгаш райкүүсомнарнын кирип келгенин баугаар моң адаанда мурунчакчыларны областың Хүндүлөл самбыразына кийрери болза:

СҮТ-ХӨЛ РАЙОН

Ондар Үзек «Иштин» колхозта тракторист. Баштайгы хүнерде шык ба-зырышынын үргүчү ажыр күүседип турган. Ам чакмыда шилчөөн, хүн бүрү оонадан 200 хуу күүседип турар.

Ондар Саар-оол Киров аттыг колхозтуң колхозчуу, селачик. Тараа чаш-тыраарын хүн нормаын 210 хуу күүседип турар.

Монгуш Доржу Киров аттыг колхозта тракторист. «ДТ-54» трактор-биле сөөлү ийи хүн 68 гектарда кызыл-тасты тараан. Чажар планын ол үргүчү 150 хуудан кудулаптай турар.

Ооржан Оюн-оол «Алдан-Маалдыр» колхозтуң колхозчуу. Буга ашталгазына мурунчак ажилдаан, ам суггарыда оонадан 250 хуу күүседип турар.

Михаил Борисов Киров аттыг колхозта тракторист. Тараа чаштыраарын хүн планын 210 хуу күүседип турар. Сөөлү ийи хүн 94 гектары тараан.

БАЙ-ТАЙГА РАЙОН

Салчак Очур-оол «Найрал» колхозта тракторист. Чер андарарынын эел-чет оонадан 200 хуу күүседип турар.

Саая Доржу Сталин аттыг колхозта тракторист. «ДТ-54» трактор-биле чер андарарынын планын хүн бүрү 170 хуу чедип күүседип турар.

УЛУГ-ХЕМ РАЙОН

Петр Шустов Жданов аттыг колхозта тракторист. «ДТ-54» трактор-биле хүнде 6 гектарынын орунуга 8,5 гектары андарып турар.

Түлүш Малбын-оол Жданов аттыг колхозта тракторист. Чер андарарынын хүн оонадан үргүчү 175 хуу күүседип турар.

Ажылдын баштайгы хүнеринде

Барыин-Хемчик районун «Больше-вик» колхозунун шөлдеринде хову ажи-лы килди-не түлөк чоруп турар. Кызыл-мушка Дойбу-Хаа ышкаш хүн оонадан ызындан 9 тракторлар ажилдап ту-рар. 150 хуу күүседип турар механизаторлар хөй.

Кур черлерин немей андарып турар

Улуг-Хем районда Жданов аттыг колхоз Хүнде 6 гектар нормаын тракторист чакмы хову ажилыне апрель 20-де кир-кылдыр андарып турар. Тракторунуң үш шаан, кур болгаш куруккан черлер немей аргаттары ийи хүн 38 гектары андар-анарына база калбартын турар.

Семинар болуп эрткен

Областың культура эргелелиниң ор-ганизааны-биле көдө клубтар эргелекчи-леринин ай хуусаалыг семинары болуп эрткен. Аная 27 киж иришкен болгаш областың барык бүгү районнарында кө-дө клубтар эргелекчилери келгенер. Көдө клубтар эргелекчилери колхозчу суутурга культура-массагы ажилды чо-рууларынын арга-сүмөтин болгаш клубтар-нын ажилына хамарышкан лекциялар-ны, пленкелерин дымнап эрткенер. Ол ышкаш бүгү-делегей байланын дугай-ында лекциялары дымнаанар.

Семинарнын дымнаачыларында Х. Очур, В. Дарыма, С. Адыг, Оюн олар аная иделкейлик кийишкелер. Шылаажажк семинары-а киржикчилери ССРЭ-нин Дээди Советинин бири сессиязынын түнөүлөүлөрүн дугайында болгаш ВЛКСМ-нин XIII съездинин дугай-ында лекцияларын дымнааган четпес деп санава чогуур.

1954 чылда «АТЗ-НАТИ» деп трактор-биле ол 600 гектар черин 12 ажил хү-неринде тарып дооскан болгаш чедипши-нигиң ажилдаан турган. Бүгү-өвилелдин көдө ажил-агый делгелгезинге чоран, трактористеп, дарганнап турган үезинде МТС дирекциязынын хүндөүлө бижи-теринде 4 катан шанаткан. Бодунуң колхозу-нун сандан үнер четкен урелик автома-шиназын бүрүн сеип берген, ам ол ма-шина кончүт өни ажилдап турар. Трактор-нуң шатунарын ол-ла олар кылдыр кы-лып каары кайтамчык.

Пилораманың техниктиг байдалы өскөн. Ыш дийдиришкенин үзүктөлөөн, Хомуш-куң хүнде 20—25 кубометр манзаны дил-дирип турар, эрткен чылын 900 күш-кү-нүн ажилдаан. Ол чүгө моторист өскөн, харын ийги классың трактористи бол-гаш дарган. Дээрбе пилораманың мотору-нуң күжү-биле ажилдаттынып турар. Оң личаар ажилдарын ол таарыштырын кылган.—Партиянын, чакантың ачымы-биле техниканы шилгээдип алган мен-деп, ол өөрүшкүлүг чугалап оларар. Хөй ниитинин ажилына иделкейлик, 1950 чылдан бээр көдө Советтин депутатына ол сонгуттуруп келген, бодунуң уруула-рын кижилеринге улуг күшүтү үндүрүп турар. СЭКП ТК-нын февраль Пленумунуң доктаалын болгаш ССРЭ-нин Дээди Советинин бири сессиязынын шийтпирлерин боттандырырга бодунуң үчүн кириш, иделкейлик ажилдап турар.

1952 чылда ол трактористеп өгөлөн, оң соода 2 чыл хиреде трактористеви-шпаан, бригадирлеп турган. Ол амыра-лынын айы-биле 1956 чылдан бээр колхозу-нун пилораманын моторизинде ажил-дап турар. МТС-тиң амыр улуг дарганын Матпааны, дарган Беркекти Хомушку өө-редип каан-на болгай.—Идамчар брига-дирлеп турда амыр-ла ийин, тракторунуң бижи кезектери урели бээрге, ону болу-ла кылып амыр, оң бригаданын ажилдаан кижилер амыраар, оларга ол үргүчү-ле өки дуулажып келген деп трактористеп Баче-оол, Шапиров олар чүгөлөп турар.

Д. БАЙЫР-ООН,

ПАРТИЙЖИ АМЫДЫРАЛ

Комсомол ажылын чаа сорулгаларнын деңгелинче

СЭКП Тес-Хем районунун чоокта чаа болуп өрткөн пленуму районунун комсомолчуларынча болган аныктамаларын ортузунда полит-кижиликтеги ажылдын чоруу турарын байдалын дугайында районунун органдарынча өрөөктөгү аш Ламажанын илеткелни дыйнап чугаашкан.

Комсомол организациаларнын ажылына удурутулган ВЛКСМ райкомун азын экижигенин түнөөлөгү районун мурунда салдырган ажил-агыйжы сорулгаларын шиттирээрликте комсомолчуларнын болган аныктамаларын киржилгенин дык бөдөөн пленум демделген. Районун 600 ажыг комсомолчуларнын штинде 250 хере кижиле комсомолчулар ажылдап турарлар. Илагына колхозтарын малчыларнын хей кезге комсомолчулар болган аныктамалар.

Ленин аттыг болган «Ак-Эрик» колхозтарын сүт-баран фермаларынча ажылын комсомолчулар боттарынын холунда алганнар. Саанчы комсомолчулар эштер Ямаа-Саар, Эренчик, Долзат («Ак-Эрик»), Пеней (Ленин аттыг), А. Хавк («Чодураа») болган эскелер-даа бо чылдык баштайгы үш айларында бир инектер-не ортума-биле 180—200 кг сүттү сагтаннар. Чылда инек бұрузунда 1100 килограмдан өвөөш өвөс сүт саарын комсомолчу эш Ямаа-Саар болган эскелер-даа боттарына хүзөгөн.

Ленин аттыг колхозун анык малчылары эштер Д. Саана, Намы-оол, М. Бара-кыс олар өрткөн кыштын берге үелеринде боттарына быжыгалаан малдарын эки ажап, оларын чен таарыштырып келген. Оларын малч хүр, чаш төгү мөди болган. «Ак-Эрик» колхозта анык малчылар Дижитва, Бирдаан олар нитизи-биле төрөөш 530 ажыг холлар-

нын хураганнарын каймы-даа мөди камгалап алганнар. Тулуг ажылында комсомолчулар Ким, Шилги-Бызаа («Ак-Эрик»), Козан-оол (Ленин аттыг) шыкаш дыкка хей анык мурнакчыларнын аттары дайыда билдинтир аларлар.

Индиг болза-даа ВЛКСМ районунун болган чамдык комсомол организациаларынча политиктиг кижизидилге ажылында улуз четпестеринч бары пленумга илерөөш. Өөредилге чылдын эгезинде районга 170 ажыг диндикчыларны хаара тырткан комсомол чырыдышынынча 11 бөлүгүери ажылдап өтөлгөн турган болза, ам оларнын чангыш-даа ажылда-байн турар. Илагына районун үш колхозтарынча тургустулган бөлүгүери чүгө чангыс-чангыс кичээлдер эрттирилгөөш, оон илайгы өөредилгени шуут соксаткан, район төвүнде 29 өөреникчилер кезеки шкөөлүнч ажылы сандараан турда-ла ВЛКСМ районунун бюросу (секретарлары Лопатин, Орус-оол) кандыг-даа кемчег алайын келгенни пленум буруу шаап көргөн.

Комсомолчуларнын болган аныктамаларын ортузунда агитас-массалыг ажил берге чорубайн турар. Чыргалады чеди чыл, Кызыл-Чыраа аге шкөөлүндө, районда, МТС-те комсомол аге организациаларнын агитаторлары чок.

Аныктамаларын кезежери, дыйтангалары дык четпес организациаттыган. Район төвүнчү култура бажынында колхозтарын клубтарда бот-тыныгыр уран-чүгө бөлүгүеринде аныктамалар кончут өвөөш киржи турар.

Аныктамаларын ортузунда күш-култура, спорт ажылы кышкы тургустулган. Эрткен чылдын дургузунда ПГО ден демлектин нормаларын чүгө 34 кижиле д-

жаган. Колхозтарда, шкөөлүндө күш-културанын кудук организациалары тургустулган чорукту районда күш-култура болган спорт комитетинин (даргазы Дадар-оол) улуз четпес ажылы деп пленум айыткан.

Шкөөлүндөгү болган пионер организациаларнын ажылында улуз четпестер бар. Комсомол организациалары бекке өөредилге дөш демсел чорутпайн турарынча улуз үздүнчү түнөөлөгү 150 ажыг өөреникчилер багай демдектер алган, оларнын штинде 27 комсомолчулар, 60 пионерлер бар.

Чамдык парторганизациаларында комсомол организациаларнын ажылына партийжи удурутулган четпес боттандырып турары пленумга илерөөш. Илагына Ленин аттыг болган «Ак-Эрик» колхозтарда парторганизациалар (секретарлары Сыгыртаа, Нураат) комсомол ажылын согуруган, ону боттуг удурутпайн келген.

ВЛКСМ обкомунун бюросунун (секретарлары Юмбү, Серов) тазыныдан районун комсомол организациаларнын ажылына практиктиг дузаны четпес көргүзүп, чүгө меде саннар чырыгына өйлежи турарын санап берген СЭКП районунун кезигүерини чиди-биле шүттү чүзөөнөр.

Партия районунун пленуму комсомол ажылында үстүнде шыкаш өскө-даа четпестерин дарый чайладып, комсомолчуларнын болган аныктамаларын ортузунда политиктиг кижизидилге ажылын үдөлгөн-биле экижидер, ВЛКСМ-нин XIII съездининч төөгүлүг шиттирлерин амыдырал кырынга боттандырыныче районун комсомолчуларын болган аныктамаларын организациалар кемчелерин айыткан тодаргай дөкөөлдү хүдөөш алган.

Комсомолчу электрик болгаш радист

Бил-Хем районунун Ленин аттыг колхозунун төвү Тарга стурну болган колхоз бұдуругезинде өвөөш хей черлерин бүгүн электриктен болган радиокутуян.

Колхоз ийи электростанциялыг. Колхозчуларнын бажыг бұрузуге Илагынын лампочказы чырыкыландыр хып турар. Району баа-ла бажыг бұрузуге кирген. Бистия улуз Төрөөш чуртузугун болган бүгү делегейнин амыдыралында хүн-бүрү болуп турар бо-лупшунунары колхозчу ажил-шчилдер радио дамчыттыр хүнүң-не дыйнап турарлар.

Суурну электржидеринде болган радиокудуларинга комсомолчу электрик болган радист Монгуш Телгер-оолдү ролю кончут улуз болган.

Электриктер курузун дооскаш, 1957 чылдын сентябрыга чедир Кызылга көзө электрога мантерлап ажиллап тургаш, болуңун эки турган-биле ол колхозга электр-теп болган радистен ажилдап челе берген.

М. Телгер-оол болуңун идеп-кейлик ажиллап турары-биле болган хей-нитининч ажылына идеп-кейлик киржи турары-биле бүгү колхозчуларынч аныктамалар болган хүндүкелги доран-на чаалап алган деп, колхоз даргазы эш Му-

чаев чугаалап ораар.—Бажыг бүгү-лүгө району болган электрики өй кирген. Бо дөзгө, черге анаа орбөс, бир-ле чүвени кылаган турар кижиле.

Малиновгада механизациаттыган мал фермагына челе берилгесе, онду удурутуг инек кылаанын ужунда бичин электростанциялы өй шитилгезен тур.

Электриктер үрел бергени өй бе?—деп айтырдымыс.

Чок, хүнүң-не кезеп хынап, көрүп ап турар кижиле мен деп—ол харыладым.

Оон бажынында колхозун бичин радиостанцияжыгым бар, ол оортан пластинкалар ойнап тургаш бүгү сууга дамчыдылаларынч организациат турар.

Колхозчуларынч бажынызынч электринин олуңун болган радионга каячаар ажиллап турарын өй урутул барып хынап, болуңун ст-мелерин оларга берип турары чачыл болган.

Колхозчу электрик болган радист М. Телгер-оолдү миндыг кыла-ымкаккай ажылы абастыг өскө-даа анык колхозчуларынга үдөгөр болуп ужурут.

С. КЫЗЫЛ-ООЛ. Чурунта: комсомолчу Монгуш Телгер-оол. Фото С. Феоктистовуу.

Профэвилел бөлүүнүн ажылы

«Тыва тудуг» трезининч № 1 участогунун аптека тудуңга ажиллап турар ажилчыларнын профэвилел бөлүү бұдуруге чедишкенирин өстүрер, ажил-кышынанын беккер дөш организациалар болган масса-политиктиг ажилдарын өвөөлү төдө азын экижиткен.

Бо чылдын январьнын эгезинде апаа профэвилелдин чүгө 6 кезигүеринч турган. Ам 20 кижиле чедир өскөн азы инча ажилчыларнын 90 хуузун профэвилелдин хүрөөлөннө кирген. Бирги кварталдын кезигүеринч дамчыры бүгүн хавырттыган.

Чыл эгезинде бээр участоктун бұдуруге хуралдарын 4 улаа чымылдыган. Хуралдарга ажилчылар бүгүн болган идеп-кейлик киржи турар. Ол хуралдарга социаликтиг чарыштын өй түнөөлөрүн, партиянын болган чакаттын чаа чылга уткуштуру чонга кыйтарган, СЭКП ТК-нин февраль Пленумунун шиттирлерин болган өскө-даа айтырыларын чугаашкан.

Лекция номчулгалары үш кытап болган. Солун номчулгалары үгүлүчү болуп турар. Участокта зооңуларын асыллаан. Агитатору доктамаал үнүп турар. Ол бүтү кемчелер болган социаликтик чарыш бұдуруге чедишкенирин өстүреринге улуз ролюдү болган. Тулуг өөртүзү бирги кварталдын бұдуруге плаван 189 хуу күтүстөөн.

Мурнакчыларнын хүрөөлөни өскөн. Коммунист эш Комбуй-оолдун бригадалы чарыштын мурунда чоруп турар. Дашчылардан эштер Эрес-оол, Кувысваал, Калан, Комбуй-оол, Ичин-оол олар ажил нормалын 150 хуу күтүсүлүп турарлар. С. САНДАН.

Улегерлик почталыон

Каз-Хем районунун «Октябрьнын 30 чылды» колхозта почталыон эш Оюн Биче-оол колхозчуларынч, кедө жетелегелгелерин чалаан солуннарын, журналдарын чогуур үзөндө чедирип бээр талазы-биле мурнакчы ажилдап турар. Райондун харылаа контроламдан почтаны өй чогуур үзөндө алган, чаа келген солуннарын, журналдарын малчыларга саадатпайн чедирип берип турар.

Почталыон эш Биче-оол колхозчу малчыларга чүгө солуннарын, журналдарын, чатааларын саадатпайн чедирип берип турар өвөс, харын оларга агитация ажылынч чорудуп, идеп-кейлик агитатор болуп турар. Илагына «Колхоз тургузун улам илай хөгжүдөр болган машиналар станцияларынча өй организациат дугайында» СЭКП ТК-нин февраль Пленумунун Доктаалын болган СССР-нин Дөлий Советинин сессиянын шиттирлерин колхозчуларга калбаа-биле тайлы-бырдап тааныштырган.

С. САЛЧАН.

Библиотека ажылы экижөөн

Бай-Тайга районунун «Тинделге» колхозта библиотеканын ажылы мурунда эш Окчаа өргөлөкчелер турда дык багай болуп, ном бижини алып дөш номчулгалар ону үгүлүчү маанаар, бажынындан чалаар турган.

Казан ону эш Дылаа өргөлөкчелер эгезинде бээр библиотеканын ажылы экижи эгезин. Ол колхозтун фермаларында, бригадаларында колхозчуларга чаа-чаа солун номнарын, журналдарын чедирип берип турар.

Д. ДЫВАН.

Түленди дүңтү улам-на хөйну белеткээр

Сүт-Хөл районда «Ишник» колхозтун малчылары белекчелеринде өлгөн хөй түленди дүңтү чымылдыган. Апрель 20-те чедир инектин 100 кг дүңтү болган 50 кг хылын, чылтынч 120 кг дүңтү болган 200 кг хылын чымылдырып саткан, төрөөн колхозуга өвөөш өвөс орууганын кирген.

Колхозтарынч шөөр мал фермаларында түленди дүң чыыр ажылды база калбартын турар.

П. ШОКПАА.

Чөөн-Хемчик районунун «Коммунизмче орук» колхозунун № 2 сүт-бараан фермазынын ажилдагылары өвөөлү хүдөөлөрдө 42 кг түленди дүң чыгып саткаш 810 рубль орууга кирген. Саанчылар, малазын Ойнаар, Дөөскара олар 11—12 кг түленди дүңтү чымылдыган.

Д. МААДЫР-ООЛ.

Төп фермада

Эркин районунун «Чаа орук» колхозунун төп сүт-бараан фермазынын ажилдагылары 1958 чылда сүт саалдыктын планын ажыг күтүсүдүр дөш арамында социаликтик чарышты калбарткан. Фермада төрөөш 56 инектеринч бирөөздөн-не хүнде 5—6 литр сүт ап турар. Саанчылар чаа бызаллаан инектерин хайдакпай өөредип турарлар.

Чаш бызаллаар четче алдыган. Бызаа ажалкаш Т. Чорбаан бызалларын өй ажаап турар.

Б. МАНЧЫН.

Херэженнер ортузунга ажылды улам экижидер

Херэженнер— колхоз бұдуругезинде улуз күш болур. Нитининч күш-ажылына киржи талазы-биле не херэженнерге таарымчалыг байдалды тургузуп бөөр, оларнын ортузунга организациалар болган кижизидилге ажилдарын чорууда—чөр-чериң партия, совет, ажил-агый организациаларынч чугула хүзөөлгөн.

Сөөгү төдө колхозчу херэженнерин нитининч күш-ажылына кириштирер талазы-биле ажил Эркин районда өлгөн экижөөн. Сөөгүнч ажилдар үзөндө чаш уругуларынч илеринч күш-ажыла киржилгезин өстүрер орууга-биле 4 колхозтар уругулар асыларын организациатан. Искелеринч култураларын болган хандырылгаларын экижиткен.

«Кызыл сымдык» колхоз (даргазы эш Борбак-оол) уругулар асылына бо чылдын январда ажилтаан. Ясанын таарыштыр тулугуна чаш бажында тургускан. Оон иштани херэселерин бүгүн хандырткан. Ясли өргөлөкчелер эш Дүңгөнмаа ила уругуларынч културалар ажаалгам дөш кызымаккай ажиллап турар. Колхозта кижиле инектеринч пунктузунч өргөлөкчелер эш Малышева инча бичин уругуларынч кызын камгалаар талазы-биле өвөөлү төдө азын кызымаккай ажиллап, херэженнер чөгүлө-биле үгүлүчү харылаалыг ажиллап, колхозчулар ортузунга санитария пропагандазын чорудуп турар ашарган.

Амгы төдө ол колхозтун херэженнери

нитининч күш-ажылына идеп-кейлик киржи турар. Илагына кыштынч ай-мымыдан малды мөди чык ажырар дөш демселге колхозчу херэженнер идеп-кейлик киржи турарлар. Оон илай «Чаа орук», «Мөрөн», «Коммунизмче орук» колхозтарда уругулар асылары бар.

Херэженнер ортузунга организациалар болган кижизидилге ажилдарын чорууда талазы-биле «Коммунизмче орук» колхозтун херэженнер организациаларынч эш Дүңгөн өй дөзгө ажиллап, партия организациалары-биле харылаанын быжыгалаан. Херэженнер чөгүлө-биле болуңун активни өстүргөн. Херэженнеринч нията хуралдарын болган активни үгүлүчү чымылдырып турар. Адаа херэженнеринч колхоз бұдуругезинде киржилгезин, аргы-шеринин, ясли ажилынч дугайында болган өскө-даа ажилдарын чугаашкылаан. Колхозта күш-ажыл кылын шидеар 260 ажыг херэженнер бар. Оларнын барык-ла шүптүү колхоз бұдуругезинде.

СЭКП-нин Эркин районунун херэженнер ортузунга ажыла чорудар кидилин (өргөлөкчелер эш Шимит) херэженнер организациаларынч ажылына практиктиг дузаны көргүзөрүн өлгөн экижиткен. Херэженнер чөгүлө-биле ай-сандык ажил планнарынч кылаарына, үе-үеңи байдалына таарыштыр кандыг ажилдарын чорутас чогуураа дөзгөннө тодаргай өтмөлөрүн берип турар.

Херэженнеринч аразындан колхоз бұдуругезининч мурнакчыларынч өтүл турары болза, херэженнер ортузунда кижизидилге болган организациалар ажилдарынч экижи турарынч база бир херечиси болур. «Кызыл сымдык» колхозта саанчы эш Солачик Долзат бо чылдын апрель 1-ге чедир болуга быжыгалаан саар инек бұрузунда 366,6 литр сүттү сагган. «Чаа орук» колхозта саанчы эш Хандываа ол-ла үеңиң иштине инек саанындан-на 240 ажыг литр сүттү сагган. Кыштынч аар-берге үелери турга-даа, малдын чаш төдүн мөди камгалап алып дөш кызымаккай ажилдап турар херэженнер хей.

Ичанаа-даа чамдык парторганизациалар херэженнер ортузунга ажылды экижитпейн турарын айытса чогуур. «Мөрөн», «Чаа орук» колхозтарынч партия организациаларынч (секретары Дамба, Догуй-оол) херэженнер чөгүлө-биле ажилынч удурутпайн база оларга практиктик дуза көргүсүңиң келген. Ол шыкаш СЭКП районунун бюросу херэженнер ортузунга ажылды экижидер талазы-биле айтырылгаларын ам-даа эки сонууругайын турар. Илагына бо чылдын эгезинде бээр бөорога ол дугайында чамдык-даа айтырыг чугаашкылы өрбөөш.

Н. САЛЫБЫ, «Шынынч» корреспонденти.

Уругулар яслилерининч ажылынче кичөөнгейни күштөлдирер

Бистия абастыг херэженнери база-ла улуз ажил-агыйнынч херэжне боттарынынч биче өвөс салышканынч киярип турарлар. Илагына колхоз бұдуругезинде өвөөш өвөс херэженнер ажилдап, оларнын чамдыктары күш-ажыла идеп-кейлик киржи, улуз чедишкенинч болуп турарлар. Ичанаган күш-ажыла киришпейн турар херэженнеринч саан мурундагы чыдарга бөдөөр дика өвөөш жөөн. Ол шыкаш колхоз бұдуругезинде күш-хүңүңү минимумун күтүсөтпейн турарларынч саан баа кылырпайн. Ол чорук колхозтар баштаар черлеринч бичин уругуларынч ажаалдыкчө чугула кичөөнгейни салып турары-биле таймылаарганынч. Илагына ажилдавайн турар херэженнеринч хей нурузуу чаш уругуларынч илер берип.

Бичин уругуларга асыларынч түдүп берген ажил-агыйларда херэженнер колхоз бұдуругезинде калбаа-биле киржин, күш-ажыла өрөстиг чоруктарын кылып турарлар. Чижээ, Бил-Хем районунун «Кызыл тараачын» колхозта (даргазы эш Астафьев) төлөвлөгү бөдөөр туткан дөрт уругулар асылары бар. Сөөгүнч үзөндө ажилдар асылар бекке колхозтун төд сугурада, фермаларда тургустулган. Ичанаган өрткөн көдө ажил-агый чылдында колхозта ажилдап турар херэженнеринч күш-хүңүңү минимумун чүгө 9 кижиле күтүсөтпөөн. Ол шыкаш Улуз-Хем районунун «Күш-ажылдын хостуу» көдө ажил-агый артелинде колхозчу херэженнеринч ажилдарынча таарымчалыг байдалдар тургустулган. Ол колхозта херэженнерден чүгө 12 кижиле тускай чылдаганнардыг күш-хүңүңү минимумун күтүсөтпөөн.

Чөөн-Хемчик, Өвүр районнарынч бүгү колхозтарында уругулар асыларынч туттунган болган оларнын хей нурузуу өй-литрингел, соксаал чөлөк ажилдап турар. Ичанаа-даа Таңды районда (СЭКП районунун секретары эш Вероника, райкүсөөн даргазы Волчанов, херэженнер ортузунга ажил чорудар кидилинч өргө-

лекчи эш Икитина) байлаа оон шуут өвөс. Ол районунч чүгө чангыс колхозунда төлөвлөгү бөдөөр туткан уругулар асылар бар, а өскө колхозтар хостуг бажынырга уругулар асыларын кылып, үгүлүчү-ле көжүрүп турарлар. Индиг өрөөдөргө бичин уругулар-биле бөдөөр ажилды тургузары берге болган таарым-ча чок. Оон-биле кыды олар түр вада чүгө-ле колхозга сизген, тараа ажаап алыры дөш шыкаш түр үеңи кампаниаларында ажиллап турар. Бир өвөс районунч колхозтарынча өй шынардыг асылар ажил-тамын болза, илер анаа уругуларынч тургустул кааш, колхоз бұдуругезинде бекке бұдуругезинде ажилдап болулар.

Колхозтарынч херэженнери үгүлүчү ажилдап турар болза, өгөрдөртгө немелде хей-хей ногааларын өстүрүп, канын-даа ажилдарын кыска хуусаада доозарынга улуз дузаны чедирип болур. Ол районунч херэженнери колхозта күш-ажыл кылып шидеар кижилеринч барык-ла чарык хузуу болур. «Совет Россия» (даргазы Түрпө-оол), Дөржинский аттыг (даргазы Талчин) колхозтар боттарына асылар түдүп аларын чүгө бодавайн турары черде кайтамчы.

Каз-Хем район оон база шоолуг-ла дөзгөдөөс. Ол районунч ол колхозтарынч чүгө ийинч төлөвлөгү бөдөөр туткан яслили болуп турар. «Кызыл туук» (даргазы Икитинов), «Октябрьнын жез чылы» (даргазы Куамын), «Тинделге» (даргазы Зайцев) дөш шыкаш улуз колхозтарда бекке төлөвлөгү бөдөөр туткан уругулар асылары чок. Ол колхозтар чыл санжыгала миллион ажил-агый оруугалары боюнча турга-даа уругулар асыларынч турарынга акча хөрөңганынч чарыктарынч болгайн турар. Каз-Хем болган Таңды районнарынч үдүрүчүлүгү колхозчу херэжен-

нерин нитининч күш-ажылына кириштирерликте кичөөнгейни салыр дугайында ажаалкашканындан ажил-херече шилчирп чугула.

Уругулар асыларынч организациаар айтырылган чамдык колхозтарынч баштаар черлери болган партия организациалары чугулага көрбөй турар. Анаа чижек кылдыр Бил-Хем районунун Ленин аттыг колхозунуң удуруткучуларынч кирип болур. Ол колхозга дүңтү ажаап алышканынч үзөндө баштаар черинч контра-ынга, а «Тинделге» колхозга—чуртталга барыныга уругулар асылары турган.

Ол шыкаш чамдык ажил-агыйлар уругулар асылары өй шынардыг орууларынч, стол, сандыларынч болган өскө-даа эки херэселдеринч турарынча көндөгү кичөөнгей салбастаан. Уругуларынч четчир салып ойнааарганынч болурун чамдык удуруткучулар херекке албас. Каз-Хем районунун «Бурганга» колхозу уругулар асылынча улуз кижилеринч илай орууларынч салгылап каан, а стол, сандыг көндө чок. Барыин-Хемчик районунч чамдык колхозтарынга уругулар асылынча тускайлап берген чангыс өрөөл бажыны уругуларынч удурут болган оларга чөм белекчөөр чери болуп турган. Яслилерде аяк, тавастар чедилген. Ичанаган уругулар улуз аяк-төзгөнчө, Ичанаган уругулар улуз аяк-төзгөнчө болган бажынындан келди келген тону-биле хөвөөр хүзөөр. А уругулар асыларынча уругуларга асылар тускай хентер турар ужурут. Шак индыг асылар уругуларынч канчан аргы-шерге чачыктарымыз?

Яслилерде турар уругуларынч ажил-чечин хей-хей колхозтарда өй организациаларынч турар. Бай-Тайга, Барыин-Хемчик, Чаа-Хөл районнарынч колхозтарынча асыларде уругуларынч хүнде үш кытап чөккөрүнч турар. Индиг-даа болза, Бистия абастыг хей-хей колхозта-

чөми чангыс аай хөвирлиг болган шынары багай. Белекчелеринч чөмчиг шынарынч үгүлүчү хынаар ужурут колхозтар баштаар черлеринч болган эмнегелер ажилдагылары өй дугайында кичөөнгей салбайн турарлар. Бир өвөс олар өй ажилдап турган болза, уругуларынч чөм шынаржымыр болган үгүлүчү аяк-бүрү болур ийик.

Яслиге турар уругуларынч чир чөмин улуз яслилар ап турган таварылгалар бар. Чижээ, Чаа-Хөл районунун «Бурганга» колхозунун херэженнери дүңтү ажаап алышканынч үзөндө асылдер боттарынынч уругуларынч апарган болган ажилче үкүстөөнөр. А уругуларынч чөм чир өйү чоокшудай бергенде ол илер яслинин чөм кылар черинге эчгеч бөдөөр турунтар болган уругуларынч чир чөмин ап алып турганнар. Шак индыг фактыны колхозтун болган районунч удуруткучу ажилдагылары дык түр үеңиң иштине өскөрбөөнөр.

Уругулар асыларынча кадрларын шилчип алып айтырылган база чугулага көрбөй турар. Колдуңда-ла уругулар асыларынча чыл санжыгала ажилдагыларынч солчуру, а оларнын кандымы-даа ажилга шоолуг дуржулазы чок болган билин база четпес болур. Бичин уругуларынч кижизидерликте таарымчал өртөм-билиттик болган чаштарга илак херэженнер ажилдаар ужурут. Каз-Хем районунун «Кызыл туук» колхозунда уругулар асылынча чөм кыла бекке дөшөөлөп биллгенгиле ажиллап турар. Шак индыг «ажылдагылар» боттары болуп чогууру-биле уругуларынч ажаап, чүп билбес. Яслиге келген уругулар чүпү каячаларын боттары билди. Индиг фактылар Улуз-Хем, Сүт-Хөл районнарынч колхозтарынга база тургулаан. Бистия абастыг хей-хей колхозта-

рынча төлөвиле бөдөөр туткан асылдар бар-даа болза, оларнын чанын чаагайжыларынча кым-даа кичөөнгей салбайн турар. Яслилер чанында чарыштыр туткан херимнер, уругулар чайгалар, ойлар черлер, эленинчээр ааржактар чок. Бо чүдө-дерин кылып алдырынга улуз чарыгалдар негеттинмес. Оларын хей-нитининч, комсомолчуларынч шевин организациатан турган чангыс-ла хүн дургузунда кылып алып үгүлөдөр-дир.

Ам кончут чугула кампания—чакы тарагы

Самчыгдакчыларны харысалгаже

Эрэн районун «Мөрөн» колхозунун ухталери М. Сагаандий биле агроном И. Даржап олар колхозта 12 муң рубль алган, март 16-та Талы районун колхозтарындан картофель үрөсүн саткан алыры-биле чорукканнар.

Арага илжи, медресе чок кылдыр өшөөш, март 21-ле, күнө Сымгалдай стелоянанын чанынга ушугап калтылаан ыдырда оларга шатаз органын аждакчылары камтааган.

Баш хүннер дургунда улаштыр медресени оскунуп белген ардагчылар «5 муң рубль болган колхоз тамазы суукан сумкамыс чогул, сну силер бадалаан боор силер» деп өргөнине шаглаа чериниң аждакчыларына шаман өгөлөөнөр. Иңчалаа-даа оларнын черге оштанча сукуаны аксеткенин чорумал чылаачи Боронкин тыпшап, шаглаа черинде өскөн дулааган. Оон иштинде 1500 рубль түнүг аша болган 901 рубль өртектиг нарын пас бар болган. 7 муң рубль түнүг акшаны картофель өртөөнге ундур чарыгданган олар боттары шымытканнар.

Иңчангаш колхозтун хөргөнүнден 4 муң акжы рубльни Сагаандий биле Даржап оларнын боттарына шингээткенин шаглаа органы илереткен.

Өрге-дулаа аждакчылар, иштиндең дорентияны шингээткен самчыгдакчылар совет хообуунуң шыгыны өземчөөнго оваажылар.

В. САРБАА.

Чагырларны күүсөдир

Эрэн районун «Чаа өркү» болгаш «Мөрөн» колхозтарда хуучулар чаа магазини түдүп кылдыр дугайында райпо баштаар черинден негөөнөр. Иңдык болза-даа, ол колхозтарга чаа магазини тургузар дугайында райпо баштаар чери тодоргай хемчеглерни амга чедир албайн турар.

Садыг четкини алтынар, чаа магазини турткан, аждакчылар киңер дугайында хуучуларнын негөөдери Эрэн районунун баштаар чери, оң даргазы өш Монгуш экинче чедир күүсөдир жураут.

К. ӨЛЗЕЙ.

Илерээп четпестерни дарый чайладыр

Сүт-Хал районда «Алдан-Маатыр» колхоз чаксы хову аждакчылар апрель 8-ге кирген. Аждакчы баштайгы беш хүннеринде 346 гектарлык шыгын басырган, 103 гектарны дискалаан болган 108 гектарны хөндүр өшпөргөн.

Колхозтун шалдеринде 7 трактор агрегаттары аждактып турар. Бир эвес са күштү чөп аждактыган болза, беш хүннерде көргүзгүлөр амгышындан иркакта белки болур турган. Тракторларын үзүктелешкенин аждакчы сөөтөгөйи багайында эвес, агрегаттарга кылар-чар материал сөөртүлгөсин колхоз четке хандырбайн турарында болуп турар.

Апрель 14-те 3 агрегаттар кылар-чар материал үзүктелешкенден дүн-хүнүн эңдешкенинде улаштыр аждактыган. Ол шыкшан механизаторлары аш-чөп, оран бажың талзы-биле база четпес хандырбайн турар. Аждакчы шалтыгы четпестерни дарый чайладыры чугула негетини турар.

Н. ООРЖАН.

Шуңтузун кылып четигер удуртукчу

(Өгези 3-кү арында).

лар. Машина доктаап турганда, күш ажаакчымы, арап исплаш, чыпакымааар, назыны элээр дөгү берген кире калай биске уктук чедип келди. Мешдешкен соонда, колхоз даргазы оон кадимки дугайын согуургам:

— Кадимчар ам кандыг-дыр, Федосим Васильевич?

— Ам апаа-ла-дыр мен — деп, күш ажаакчымы хуучурун харылады.

— Эки сегин алыр керек, камина — дөш, Сергей Болдыревич оң экинчек часкагылаш, — че күжүң кажазынче кирил көрөөдир бе — диди.

Арамынче улус кылашкыртка күштар харугда өрүл жылдыр ушкан, чамыктары кажаа серинде, өскөдери черде барып хоюн алдылар.

Кажаа иштинде күштар төртүрү-биле кылтылаан хааржактарда чамын дагалар кидин-не төрөөн, чамыктары чуургаларын басылаан чыдылар.

— А бо чуургаларны чөп чып албаан штарга?

— Буштарга чөм бөөр дөш, чып четкипелди. Ам чып мен.

— Чуурлар чөм четчир бе? Чуургаларны инкубаторже кажан бадырар деп тур?

— Чөм-даа четчир. Чуургаларны бригадир ийи хонгаш, Туранче киңер дээр чөрдү.

— Күшкэ бөөр турган кудурунда эвөртүп өлөөр дугайында айтышкын берип каан мен. Эртен чөп киңер боор. Чөм курлавыры чокка хоржок. Чаа бергендер — деп, дарга түнөөлөңгө чугалады.

Байырлар хүннеринде Кызылга болур солун чүүлдер

Май бир. Хүннүн баштайгы чартымын аждакчыларнын чыскаалы болур. Таптыг-ла он ийи шак чедип турда кызылчыларнын болгаш аалчыларнын дыштанарга ынак чери — культуранын болгаш дыштаныгымын Гастелло аттыг паратын ажыттынар. Аждакчылар соонда ийи шак өртөөнө астафег, хоорайга чарым болгаш өскө-лаа күш-культура болгаш спорт маргысдалары-биле чайгы спортчу сезон ажыттынар. Хүнүскүнгү он беш шак турда культура болгаш дыштаныгы паратынга 17—18 харым өлдериниң национал хүрэг болур.

Ол хүреш доогулганым соонда, кезектиң беш шакта бүт бөмбүүнү маргысдалы болур. Тапографиянын болгаш башкы институтунун командалары өш-хууз-биле бүтүңү талзы-биле «Динамо», «Трун», «Буревестник», «Урожай» командаларын маргысдалары май ийде өгөлөө. Ол-ла хүн өш турарын спортчу нитилелдериниң чындаа баскетбол командаларынын ужуражышкынын болур. Ол-ла командаларнын төлөөкчилери баг хан маргышлар. Байырлар баг хан маргышлар.

даа ужуражышкынын өш бар шакта өгөлөөр.

Спорттун бир национал кевир-улук кижилерин хүрежи хүндүскүнгү он ийи шакта өгөлөөр. Бүдүр чери — культура параты. Кезектиң беш шакта «Динамо» болгаш АТК командаларын бүт бөмбүүнү маргысдалы.

Май хүннери таварыштыр национал шии театры болгаш кинотеатрлар көрүктүлгө боттарынын тускай белектерин кылдыр. «ВЛКСМ-ниң ХХХ чылы» кинотеатрга Коммунист партиянын болгаш Совет күрүнениң үндөсөлөчизи Владимир Ильич Ленинниң ажил-амыларынын 1917 болган 1920—23 чылдар үезин чугалаан турар «Ленин дугайында чугалаан» деп чаа кино үер. «Востокк» өлүм чөв революция Тер-Петросян — Комону дугайы көргүскөн «Болу сурагым» деп кино болур. Партия ажыттынганы-биле кады чайгы кинотеатр база ажыттынар. Апаа «Аас-кежин камаар керек» деп кино болур. Национал шии театрынга «Өскөңдү паспорт» деп шии үер. Ногаан театрга № 1, № 2 школаларын уран-чугула болгунериниң концерттери болур.

Рабкооптун ажылында четпестерни чайладыр

Улуг-Хем районун «УТКА 25 чылы» совхозта рабкооп (даргазы өш Татарников) баран саарыгажыны ай, квартал планларын күүсөдир турза-даа оң аждакчылар четпестер эвөш эвөс. Чокта чаа болуп өртөөн хуучуларнын отчет-сонтугалыг хуралында мал аждакчылар аждакчылар кижилерин чугула херегалын барааны-биле чедир хандырбайн турарын совхозтун ажыкчынары чыныгы шүгүмчүлөөнөр. Иңдык болза-даа рабкооптун баштаар чери оон кандыг-лаа түнөөди кылбаан.

Амгы үедө совхозтун малы массалык-биле оодан турар. Рабкооптун магазини кезе 6 шакта-ла хагына бээр. Иңчангаш мал аждакчылар болгаш өскө-лаа аждакчылар турар кижилер чамык тазарыгында херегалын продуктуларын амыл шыгынын сөөдүңдө садып азыр чай чөк болуп турарлар. Малчынар кыраа саптыктарын болгаш өскө-лаа чык хөткө эжерин рабкооптун баштаар черинде каш улаа негеп келгенер. Ук чагыг бо үедө чедир күүсөдир.

В. АНИМОВА.

Ревизианы харысалгалыг болза ужурлук

Областың социал хандырыга квалитин инспектору өш Качаев Барыш-Хем-чик райүүсөөмнүң социал хандырыга квалитиниң саң-хөө аждакчыларын ревизианын кылдыр дөш Кызыл-Магайын суурга хан чедип келген. Квалитин саң-хөө аждакчыларын бир недель иштинде кылып белген хирешиле, аждакчы улук четпестерни илередиң шыдаван болгаш өш Качаев квалитин аждакчыны прахтиктиг дузаны чедирбөө.

Кызылдан келген инспектор өш Качаев

рай четпестериниң бирөөнү чүдө диде, райүүсөөм-биле харылаа туттаанында болуп турар. Райүүсөөмнүң социал хандырыга квалитиниң аждакчыларын ревизианын кылдыр дөш Кызыл-Магайын райүүсөөмга белин чадарга ол дынганнаан. Мөөн соңдар ревизианын чычар харысаалга чөк кылдыр болгаш чериниң хамаарышкан организациялары-биле харылаа туттас чорукту соксадыр керек.

М. ООРЖАН.

РЕДАКЦИЯГА ЧАГААЛАР

Ажылда четпестер

Ажылчы чоннарнын негөөдери Эрэн районун харылаа контора (начальниги өш Белов) өки хандырп шыдавайн турар. Илангыя радио дамчыдыгы райоон төвүндө болгаш чакдык колхозтарга ам-лаа четпес организациястан. Телефон дамчыштыр бир организациядан өске организация-биле чугалаажып турда радио дамчыдыгы каттыжа берген, дыңдалырбайн баар таварылгалар ховар эвөс болауп турар.

Оң кол чылдаганы чүдө диде, телефон харылаанын база радио дамчыдыгы техника талзы-биле четпес уурутуп турарында, телефон болгаш радио бестирериниң ажылында контроль кошкаа тургусканында. Өвүрүң харылаа конторанын ажылында бо четпестерни дарый чайладыры чугула.

Д. БАЙЫР-ООЛ.

Тудугже кичээңгей салыр

Чаа-Хол районун «Найырал» көлө аждакчы артистиң баштаар чери тудуг ажылың кичээңгейни сөөлү үедө элөөн кошкатын. Оң тодоргай барымдалы чүд дээр, бо чылын 2000 кубометр тудуг мажын белектээр пландан 600 кубометр чедир күүсеттинейн барган. Ол чорук тудуг мажынын бо чылын күүсеттинге чедирин турар.

Тудуу турар бажынарнын шынары ам-лаа чамыс, чангыс аай төлөөлөңдөгү негөөдери күүсеттинейн турар чоруктар бар. Чурттага бажынарын болгаш өскө-лаа тудугларыны кылааларын чөгүүр кичээңгей салдымайн келген. Туаут ажылыңче хүн-бүрүнүң кичээңгейин угандырыры колхоз баштаар черинден болгаш көдө Советтен негетиниң турар.

А. ЧАМБАЛ.

Сельпо ажылын экижидер

Мөңгүн-Тайга сельпозунуң (даргазы өш Шөмбү) ажылында улук четпестерин хуучулар боттарынын хуралдарында чылды-биле шүгүмчүлөп илереткеш, ук четпестерин дүргөн зууткаарын негөөн-лаа болза, хуучуларнын оң негөөдери күүседир талзы-биле тодоргай хемчеглер амга чедир алдыннаан.

Столовая хевриң ниһи чөмөнөгө черип организацияны сельпо баштаар черинден негөөн, а иңдык чөмөнөгө черин амга чедир тургуспаан. Малчынар ортузунга садыгны үдөгөриң организацияны сельпоунга чаа соостыгына дорт хүдөөткөн түрбүжө, малчынар ортузунга садыгны эки организацияларынче угандан хемчеглер алдыннаан.

Мөгөн-Бүрөң, Барыш кышак иркак оларда малчынар ортузунга садыгны амга чедир экижидер түнөөлөңдөгү малчынар херегалың эргежок чугула бараанын садып азыр дөш иркак магазинерже шүдүп чоруп турар. Мөңгүн-Тайга сельпоунун ажылында бо четпестерин дүргөн чайладыры чугула.

Д. САЛЧАН.

Солуннар озалдап кээп турар

Албан, организация черлери болгаш аждакчы чон область болгаш төп-даа солуннарын бижидип ап, аждакчы улудула болдурун, олардан хөй-хөй солун чүдөөдөрүн билип ап, өөренип турар.

Кызыл хоорайда областың сөөк түбөр-кузунуң эмнегезин область болгаш төп солуннарын элөөн хөйүн бижидип алган, эмнегезин аждакчыларын, эмнедип чыдар кижилер оон хөй чүдөөдөрүн нөчүп, билип ап турар. Иңдык болза-даа чакдык үедөдө эмнегез чериниң бижиткен солуннарын келбейн баар чоруктар бар.

Эмнегез чериниң эргелекчи-даа, ийла эмнедип чыдар кижилер-даа хоорайны харылаа конторанынга каш улаа хондуап, негөөдери кылтылаан. Солуннар чедирбеген экинжөөн, озалдап кээп турар кевөр. Хоорайда почта чедирбеген хүн-бүрү, харын-лаа хүнде ийи-шудаа каттап организацияларга, чурттаачы чоңга чедип турда, сөөк түбөр-кузунуң эмнегезинге недельде 1—2 улаа келер чоруктар бар. Сөөк түбөр-кузунуң эмнегезинге почта чедирбеген экинжөөн талзы-биле хоорайны харылаа контораны кичээңгей салыр өй келген.

Ч. МААДЫР-ООЛ.

Парлаттынмаан чагааларнын ичи-биле

Бай-Тайга районун «Магчы» колхозунда магазин эргелекчи өш Даш-оолдук багай аждакчы, колхозчуларын хүн-бүрүнүң чугула барааны-биле хандырбайн турарын өш Талы бижөөн. Ол дугайын редакция Бай-Тайга райүүсөөмга медээлээн.

Райүүсөөмнүң секретары өш Седиттин редакцияга дыңнатканы болза, өш Даш-оолдук багай аждакчы турганы шың, оң аждакчы үндүргөн, колхозта магазин эргелекчи өш Шадырын киңерген.

Н. АРАНЧАА,

Бий-Хем район. Тарлаг суур.

Сочи «Волга» санаторийде 150 орунчук чаа корпус ажыттыган. Ол санаторийде ам 200 аждакчы шыдааны турар. Чурукта: дыштаныкчылар санаторийинде чаа ажыттыган корпусунун чанында.

Эрткен дыштаныр хүнде Кызылдын күш-культурулары

Эрткен дыштаныр хүнде Май 1-ниң байырагына алдаржыткан хоорайның бири чери дөш чаага терге чарымы болуп эрткен. Ол чары Кызылдын өлкө базалык болуп, иштинде чаага терге 26 уруглар, 44 оолдар киришкенер.

Чарыкча уруглар 10 километрин, оолдар 20 километриниң дистанцияларын эрткелген.

10 километриниң чарыкчага тус-тус чаага тергежи кыстардан Соколова (көдөз аждакчы техникумда) бири черин чедип алган. Уругларын чаага терге чарыкчага школалар талзы-биле бири черин № 1 школаның командалы 54,20 санын алгаш тилээ. №3 школаның уруглары 57,34 санын ойноп алган, ийги черин алганнар. Өөредилге черлериниң уруглар командаларында көдөз аждакчы техникумунун командалы 51,42 саны алган, бири черин ал, тилээ. Күш-культура болгаш спорттук эки-тура нитилелдериниң уруглар командаларында бири черин «Динамо» командалы алган. Оон саны 26,54 болган.

Оолдарын 20 километрге болган чаага терге чарыкчага кым-на эң эвээш минутада маңнадып кээр ирди деп чүбө билдимес турган. Дистанцияга Петров (№ 7 школа) 41 минута 38 секундта маңнадып, бүгү киришкелден дээр түнөөлөңгө киргүскөн. Ол-ла дистанция школалар командалынын талзы-биле № 7 школаның оолдары 177,03 саны алган, тилөөлөгөн.

Чөп аждакчылар. Ийги черин 183,47 санын № 1 школаның оолдары элээдир. Өөредилге черлериниң оолдар командаларында көдөз аждакчы техникумунуң командалы тилээ. Оон саны 172,41 болган, ийги черин пединституттун оолдар командалы 187, 45,5 саны алган элээдир. Күш-культура болгаш спорттук эки-тура нитилелдериниң чаага тергежи оолдарын чарыкчага бири черин «Горняк» командалы 91,43 санын болганы-биле тилээ. Ийги черин «Динамо» алган.

Чаага тергежилер уруглар, оолдарын каттышкан командаларын школалар талзы-биле бири черин № 7 школа алган. Өөредилге черлериниң уругларын, оолдарын каттышкан командаларында бири черге 224,23 саны алган көдөз аждакчы техникумунун командалы кирген. Эки-туранын нитилелдеринден бири черин «Горняк» командалынын уруглары, оолдары алган.

Агаар багай болза-даа, ол чаага тергежилерге шалтыктап шыдаван, анык спортчулар шыдамкыбайн көргүзүп, эртсе чогуур дистанцияларын эрткенер.

Ол-ла хүн № 2 школага Май 1-ниң байырынга алдаржыткан национал хүреш болган. Орта 32 анык мөгөлөр хүрешкенин, Апаа В. Сымчаан шүүгөн болгаш С. Хула-оол үкүрүлөшкөн. Ол анык мөгөлөр дээрда майны байырлаалында хүрешке киришкенер.

О. СИРИН-ООЛ.

Ферманнн ажылын экижидер

Улуг-Хем районун «Улуг-Хал» колхозунун Экин-Аксина № 2 сүт-баран фермазында арыг-шөвөрнүң чурумнары сагымтыктайн турар.

Фермада 170 аждакчы сар инектер бар. Ам оларнын хөй кезин бызылаан. Ферманн сагын сүт тургузар тускай арыг-шөвөр бажыны чөк. Садычтан сүттү ферманн үчтетки Шактар-оол болуучу бажынында кагалал турар. Оң бажынын шалзы чөк, ажаж доврактык. Бажынын кезиринден иш сүт куткан саналар кырыңе дүжүп батып турар. Ол шыкшан саначыларын чурттап турар бажынарнында шалзы болгаш чугалайттыган бажы чөк. Ол бажынар арыг-шөвөр эвөс байлаа турар.

Саачыларнын кеткен хөп, илангыя

халаттары кирип. Халаттарын тү үедө чугубайн келген. Саачылар инектерин саарынын мурунда оларнын өмгөлдөрүн чыгып суг-биле чугубай, арыг аржылы-биле чотпайн турар.

Фермада чаа төртүттүң турар бычаларнын тускай кажаады чөк. Иңчангаш саачылар бычаларын боттарынын бажынарында азырап турар. Ам бычалар аары база чамыктарын өлүп турар.

Сүт-баран фермазында бүгү четпестерин кол чылдаганы ферма эргелекчи Халык-оол, учетчик Шактар-оол оларнын аждакчы харысаалга чөк, ошундай, шүп-пөч чоруунан болуп турар.

Т. КУНЗЕН-ООЛ.

Редитор К. С. ШОЙГУ.

Хүн, агаар, суг

Хүн, агаар болгаш суг организмин быжылап, дамытырар, дык хөй аарыгардан ону камтаалар болгаш экирттир, кижиниң сергелек чоруун, күжүн болгаш энергияны каттап тургузуп турар.

Хүнүнүң агарын, сугун болгаш күш-культуранын садылары-биле кижиниң нерви болгаш шыганнар системасы быжыгар, хан составы экинжөө, өлөөк хөй кирери болгаш чүдөдөр солугушкунуң чоругады дындырар. Хүн ванназы (хүнге дөгөлөнүң) баштай үр эвөс үе иштиңде 5—8 минуталарда өгөлөөш, хүн-бүрүү 5 минуталарда чедир узайды. Хүн херелди доска шовар ылдыр эвт-бөттүн кезектерин хүнге элөөштер дөгөр керек. Кешти хүн кызыл чыккенде ону вазелин азы дус чөк үс-биле чаар. Ниһи байлаам, чүрөк ажажы кошкан, нервиң улагтың, өкпе түбөр-кузундан, малярдан аараа кижилер хүн ванназын хереглес болбос.

Эштишкын кылдыр, ваннага, душка кирер, бүгү бөдүнчө суг куттунар, сүт-оола дүрбүңер хевирлер-биле организмин дадыктырарда баштай чыгып сугдан эгелөөш, сөөк сугже илчиңер керек.

Организмин кезектерин суг иштинге хөдүн өрттир доңурбайн, эштишкын кылдырда өки хөдөлип, карбаныры чугула.

Кижини уйгудан эртен туруп келгеш-ле, сөөк суг-биле чунуп, бүгү бөдүн эл, кады аржылы-биле эки дүрбүттүңерге узат дулаам болуру.

Агаар ванназын хереглээр, хат-салгы чөк ажаж черге, ажаж агаарга хереглээр. Баштайгы хүнде температура 20 градустун сөөк эвөс турда, 15—20 минуталар иштинде чык шимчөөкчөөн-биле кады ону чорууларын сүмөлөп турар.

Кижини дидиреп өгөлөй бергенде агаар ванназын соксадыр керек. Ол ванназы баштай үр эвөс үе иштинде чоруктап, температураң хемчээни 15 градуска чедир, оон-даа куду кылдыр чоруту сериштишпаан, үе үези 2 шаг чедир узайды.

Агаар ванназын хереглээр кижини кадыкшылын боданыры чугула. Нерви системасы аараанда, организм туруп шыгыраанда ону хереглес болбос.

Экинчи сүмөниң өзугаар сугта эштиң, агаар, хүн ванназын хереглес эки.

Организмин дадыктырып, кадыкшылыңа бойдустан бүжүн калбаа-биле, бөдөңчээң аждакчылар!

Тыва областың санитар-чырыдышынын бажыны.